

KATTA ZUBTURUM (*PODOROJNIK BOLSHOY-PLANTAGO MAJOR L.*)

NING DORIVOR HUSUSIYATI

Qurbanova Latofat Mamadiyorovna

Ibrohimova Zamira Ismat qizi

Jizzax politexnika instituti

Annotatsiya. Bu o'simlikdan ko`z yallig`lanishi, jigar, buyrak va boshqa kasalliklarni davolagan hamda qon oqishini to`xtatish, qon tupurishda, ichak yarasi kasalliklarida foydalanilganligi yoritilgan.

Kalit so'z: saponinlar, glikozidlar, vitamin C, flavonoidlar organik kislotalar, oshlovchi moddalar, gasrit, enterit, entrokolit.

Annotation: This plant is used to treat inflammation of the eyes, liver, kidneys and other diseases, as well as to stop bleeding, spit blood, intestinal ulcers.

Keywords: saponins, glycosides, vitamin C, flavonoids, organic acids, additives, gasrite, enteritis, entrocolite.

Zubturumdoshlari - Plantaginaceye oilasiga mansub, kalta va yo`g`on ildizpoyali, poyasiz ko`p yillik o`t o'simlik. Yer ustki qismini ildizoldi barglari va 10-50 sm balandlikdagagi gul o`qi tashkil qiladi. Barglari uzun, qanotli bandli, keng tuxumsimon yoki keng ellipsimon, tekis qirrali, 3-9 ta yoysimon asosiy tomirli bo`ladi. Gul o`qi bitta yoki bir nechta. Mayda, ko`rimsiz, to`rt bo`lakli gullari gul o`qi uchidagi boshoqsimon to`pgulga joylashgan. Mevasi-tuxumsimon, ko`p urug`li ko`sakcha. Iyun-sentyabr oylarida gullaydi va mevasi yetiladi.

Geografik tarqalishi jihatidan Respublikamizning barcha tumanlarida, yo`l yoqlarida, ariq, daryo, buloq bo`ylarida, botqoqliklarda, dalalarda, ekinzorlarda, o`tloqlarda, o`rmon chetlarida va boshqa yerlarda o`sadi.

Qo'llaniladigan qismi o'simlikning bargi bilan yer ustki qismi. Barglari kalta bandli qilib qirqib olinadi va tezlikda soya yerda quritiladi. Yer ustki qismi o`ismlik gullagan vaqtida yiqiladi va quritilmasidan undan shiroli uchun farmatsevtika zavodlariga yuboriladi.

Kimyoviy tarkibi va ishlatilishiga keladigan bo`lsak, bargi bilan yer ustki qismi tarkibidi 0,1 % efir moyi, shilliq moddalar, saponinlar, aukubin glikozidi, vitamin S (300 mg % gacha) va K, 4,5-32,91 mg % karotin, flavonoidlar (lyuteolin, skutellyarein, apigenin, baykalaliyen va ularning glikozidlari). T-omil, organik kislotalar, achchiq, oshlovchi va boshqa moddalar, uruqida 22 % gacha yog`, saponinlar, 44 % gacha shilliq va boshqa moddalar bor. Katta zubturumning dorivor preparatlaridan (damlamasi, yangi yig`ib olingan bargi yoki yer ustki qismining konservatsiya qilingan shirasi, shirasida tayyorlangan plantaglyutsid preparati) me'da-ichak kasalliklari (gasrit, enterit, entrokolit), yo`g`on ichakning yallig`lanishi, me'da va o'n ikki barmoq ichakning yara kasalligini davolashda foydalaniladi. Bundan tashqari, me'da shirasining kislotaliligi kamayib ketgan hollarda ham ishlatiladi. Bargi yoki yer ustki qismi shirasi bilan tuzalishi qiyin bo`lgan kolit va yaralar davolanadi. Zubturum bargi yo`talga qarshi ishlatiladigan yig`malar-choylar tarkibiga kiradi. Zubturum qadimdan xalq tabobatida turli kasalliklarni davolashda ko`p ishlatilib kelingan o'simlik.

Abu Ali ibn Sino o`z vaqtida qiyin bitadigan yaralarni, shishlarni (xavfli shishlarni ham), ko`z yallig`lanishi, jigar, buyrak va boshqa kasalliklarni davolagan hamda qon oqishini to`xtatish uchun ishlatgan. Jigar va buyrak kasalliklarida hamda qon tupurishda bemorga zubturum urug`ining qaynatmasini ichirgan, quritilmagan barg yoki urug` shirasidan ichak yarasida huqna qilgan.

Bargidan tayyorlangan damlamasi yoki quritilmagan barg shirasi xalq tabobatida nafas yo'llari, ko`z teri, bezgak, so`zak, yo`g`on ichak yallig`lanishi va turli yuqumli kasalliklarni hamda yaralarni, quydirligini

davolashda, shuningdek, turli qon oqishlarni to`xtatishda qo`llaniladi. Zubturum bargi yana o`pka va me`da raki kasaligini davolash uchun hamda nafas yo`llari kasalliklarida balg`am ko`chiruvchi vosita sifatida ishlataladi. Yaralar, chipqon va kesilgan yerlarni davolash uchun yangi uzib olingan bargi ezib bog`lanadi. Zubturum urug`idan tayyorlangan qaynatmasi yoki shakarga aralashtirib qovurilgan urug`i bilan qon aralash ich ketish (ayniqsa bolalardagi qon aralash ich ketishda) hamda yo`tal, isitma, qon tupurish va boshqa kasalliklar davolanadi. Zubturumning yangi yig`ilgan bargini ezib teng miqdorda shakar aralashtiriladi va issiq joyda uch hafta saqlanadi. So`ng shu aralashmadan ajralib chiqqan shiradan kuniga 3-4 choy qoshiqda o`pka va me`da raki kasalligini davolash uchun bemorga ichiriladi.

Foydalilanigan adabiyotlar

1. Nabihev M. Muxtarov M. M. Turkona davo va soda muolajalar. Ibn Sino Toshkent. 2003.
2. Hamidjon Zohidov "Shifo xazinasi" I.II.III tom Toshken, Yangi asr avlod, 2004.
3. Abu Ali ibn Sino "Tib qonunlari" 2-kitob. Toshkent 1992 yil.
4. Madraxhimov A.S. Ibn Sino shifobaxsh o`simliklar haqida "Mehnat", Toshkent 1990 y.
5. L.M.Qurbanova, D.N.Qurbanova. //Zomin shifobaxsh o`simliklarining hususiyatlari. "Journal of Natural Sciences" №3 2021 y.154-157 b. <http://natscience.jspi.uz>
6. L.M.Qurbanova, D.N.Qurbanova. //Boymadaron (herba millefol II) yer ustki qismining tabobatda qo`llanilishi. "Journal of Natural Sciences" №2 (7) 2022 y.57-59 b.
7. L.M.Qurbanova, D.N.Qurbanova. //Yalpiz (Myata perechnaya)ning dorivor xususiyati "Journal of Natural Sciences" №2 (7) 2022 y.54-56 b.